

Camouflage, soms een kwestie van leven of dood

Herbert Fonteijsne

Inleiding

Veel vogels lopen het risico door predatoren te worden aangevallen. Het gros van de vogels doet dan ook alle mogelijke moeite om niet op te vallen. Om hun overlevingskansen te vergroten, proberen talloze soorten hun vijanden door middel van camouflage te misleiden. Niet alleen de vogels zelf, doch ook hun nesten en eieren zijn vaak buitengewoon goed gecamoufleerd.

Dit artikel behandelt de meest voorkomende vormen van camouflage die vogels hebben om te overleven.

Camouflage en grondbroeders

Sommige voorbeelden van camouflage zijn overduidelijk: zo past bijv. 's winters het witte verenkleed van het Alpen sneeuwhoen precies bij zijn besneeuwde omgeving. 's Zomers echter, als de sneeuw verdwenen is, zou een witte vogel enorm opvallen. Dit probleem is door de natuur op de volgende wijze opgelost: gedurende het voorjaar worden de witte veren van deze vogels steeds meer vervangen door bruine en grijze, zodat hun veldpatroon eerst goed bij het patroon van half weggesmolten sneeuw past, en daarna bij dat van de open grond. In het najaar wisselen zij hun zomerkleed geleidelijk weer in voor de witte veren.

Verschillende soorten vogels die op de grond leven of nestelen, kunnen we moeiteloos zo inschrijven voor de verkiezing van 'de best gecamoufleerde soort'. Het Bokje, de Houtsnip en de Nachtzwaluw zouden goede kansen op deze titel maken. Deze drie soorten worden over het algemeen niet dagelijks in onze omgeving gezien. Niet omdat ze hier niet zouden voorkomen (de ene soort is natuurlijk talrijker vertegenwoordigd dan de andere), maar omdat ze normaliter pas door ons worden waargenomen als we bijna op ze gaan staan.

De zo rijkelijk in het verenpak verwerkte veldpatronen zorgen ervoor dat veel op de grond levende soorten geheel in hun omgeving opgaan. Bij sommige soorten, zoals de fazanten, waarbij uitsluitend het vrouwtje de eieren bebroedt, zijn de geslachten vaak zeer verschillend getekend. De vrouwtjes fazanten zijn bijna net zo goed gecamoufleerd als de Nachtzwaluw, ter-

wijl de mannetjes meestal behoorlijk fel zijn gekleurd. Natuurlijk zijn niet alle soorten die hun eieren op de grond uitbroeden, zo mooi gecamoufleerd als de hierboven besproken soorten. Menige steltloper die in open terrein broedt is vrij bont gekleurd (denk aan bijv. Kluut, Steltkluut, Indische Kievit en Krokodilwachter). Open terrein heeft een voor- (predatoren kunnen haast niet ongezien naderen) en een nadeel (vogels kunnen zich niet ter plaatse verschuilen). De bewoners van de open vlakke hebben echter goed gecamoufleerde eieren. Zodra ze een vijand waarnemen, slaan ze -nogal opvallend- op de vlucht. In veel gevallen is hun belager dan nog te ver van hun broedplaats verwijderd om veel kans van slagen te hebben de eieren te vinden.

Daarentegen leggen sommige goed gecamoufleerde vogels, zoals fazanten en eenden, tamelijk in het oog springende eieren; dikwijls zijn deze (nagenoeg) wit. Zij blijven op hun eieren zitten en verlaten die pas als je bijkans op ze stapt. Mocht het inderdaad zover komen dat dit soort vogels op de wieden gaat, dan bestaat er een reële kans dat hun belager de eieren zal vinden.

Camouflage en schaduw

De onderkant van veel vogelsoorten is dikwijls aanzienlijk bleker dan de bovenzijde. Dit is om de donkere kleur, die op het onderlichaam zou ontstaan als gevolg van zijn eigen schaduw, te compenseren, of in ieder geval het effect ervan te verminderen. Het wegwerken van schaduwen is dus ook een belangrijk facet van camouflage. Een fraai voorbeeld hiervan is het Helmpareelhoen. De lichte plekje die zich op zijn verenpak bevinden zijn verreweg het grootst op zijn onderlichaam.

Als vogels met hun dunne poten op de grond staan, en de zon bovendien helder schijnt, werpen zij een erg opvallende schaduw op de grond. Omdat de schaduw ze zou kunnen verraden, drukken veel vogels zich tegen de grond als er gevaar dreigt. Daarbij wordt de kop ingetrokken, of vóór de vogel uitgestrekt op de grond gelegd. Het gedrag van het dier is in alle opzichten van beslissend belang, wil het effect van de camouflage niet teniet gedaan worden. Zo zijn veel jonge steltlopers, zolang ze op de grond zitten, prachtig gecamoufleerd. Staan ze daarentegen op, dan worden ze onmiddellijk door hun eigen schaduw verraden. Daarom moeten jonge vogels om aan een roofdier te ontkomen, zich direct na de waarschuwingskreet van hun ouders zo klein mogelijk maken.

Voor de Roerdomp gelden andere regels. Deze reigersoort is alleen gecamoufleerd als hij kaarsrecht in het riet staat. In zijn kenmerkende 'paalhouding', waarin hij soms urenlang volhardt, gaat deze mysterieuze geelbruine moerasvogel geheel op in zijn omgeving. Vroeger was de thans zeldzame broedvogel een geliefd wildbraad en werd hij bij vorstelijke maaltijden opgediend.

Camouflage en bodemkleur

Bij enkele soorten moet de plaats van het nest met uiterste zorg gekozen worden. Zo hebben bijv. de eieren van sommige zandhoenders, die in droge, woestijnachtige gebieden leven, de kleur van afgevallen bladeren. Sommige soorten leeuweriken in Azië en Afrika hebben plaatselijke rassen wier kleuren bij die van de grond waarop zij leven, passen. Doordat hun verenpak zo plaatsgebonden is, hebben dit soort vogels feitelijk geen uitwijkmogelijkheden. Het is bekend, dat deze plaatselijke rassen hun juiste achtergrond niet snel zullen verlaten; zelfs tegenover de mens weten zij niet van wijken.

Camouflage werkt uitsluitend in de juiste omgeving. Zelfs vogels die er in de vitrine van een museum opvallend uitzien, zijn in de natuur waarschijnlijk goed gecamoufleerd. Als heldergroene papegaaien in een hoge boom gaan zitten, lijken ze geheel op te gaan in het gebladerte. Je kunt een groot aantal exemplaren op een boom zien afvliegen en je even later afvragen waar ze allemaal zijn gebleven. Ook vogels met felle, bonte verenkleed zijn in de toppen van de bomen in het regenwoud heel moeilijk te vinden. Hun verenpatronen vermengen zich met de bonte kleuren boven in de bomen, waar de immer aanwezige dode en jonge bladeren borg staan voor de rijkste kleurschakeringen.

Zelfs de best gecamoufleerde vogels hebben een probleem; hun grote ogen zouden hun positie kunnen verraden. Door de ogen bijna te sluiten, en de naderende belager door zeer nauwe spleetjes gade te slaan, wordt dit probleem opgelost.

Wellicht dat u, na het lezen van dit artikeltje, het gedrag van de vogels in uw eigen omgeving weer eens door een andere bril gaat bekijken. Ik hoop dan, dat u er net zoveel van zult genieten als ondergetekende.

Herbert Fonteijne, Aart v/d Leeuwstraat 26², 2025 NV Haarlem
Tel. 023-373525